

At skriva føroyskt (endað)

Ólavur Hátún



Í hesari skrivning hevur tað verið ein aðaltáttur, at fólksins talaða mál eigur at fáa meira ljóð og ræsur í tí skriv-aða. Hinvegin er greitt, at tað ikki minni er tann umhugs-aða og viðgjørda skrivaða orðingin, sum tambar og mýkir orðsins møguleikar til tey neyvu og listarliga rík-andi avrikini, sum so aftur geva endurljóð bæði í mun-nligum og skrivligum sam-skifti. Tí er tað so umráð-andi, at stavsetingin gerst eitt smidligt og vælvirkandi amboð og ikki ein forðing.

Skriftmálið ger seg inn á talaða málið.

Men allar royndir vísa júst á, at tað er ikki møguligt hjá fjøldini av Føroya fólki at læra at skriva sitt móðurmál tí litar, t skriftmálið er ikki nóg sambæriligt við tað livandi málið. Hetta ósam-svar gevur seg eisini til kenn-ar í framburðinum, tá fólk upp úr bók ella handriti lesa so mangan stavin, sum ikki longur er hevur ljóðliga heimild í okkara máli.

Vit kunnu taka onkur hiss-ini dómir og leggja fyri við okkara tjóðar- og tjóðskapar-heitum. Lesa vit í Føringatíð-indi, sum var mestí lesnað-urin á móðurmálinum um næstseinasta alðarskifti, so búðu tá føringar í Føjr-um/Førjun og talaðu føriskt. Men við Fuglaframa (alt gott annars um hann at siga)) varð lagt á annan bógv. Nú skuldi land okkara eita Fø-oy-ar (svarandi til Færeyjar? - um oyggjamerkið endiliga skuldi á, mátti Føroyggjar svarandi til Norðoyggjar ligið nærri við), og her talaðu fø-oy-ingar fø-oy-skt. Iva-leyst eru tað fleiri, sum halda, at hetta stigið aftur-eftir var ein skrivligur prýðisvinningur; men mær skurra tað í oyrunum, tá eitt nú útvarpsfólk lesa um tað, sum *føroyskt* er, ella tú hoyr-ir kvinnur og menn kvøða um tann *føroyska* dansin og syngja um "gamalt *føroyskt* grótt", tí tað er ein avskeplan av tí natúrliga málinum.

Sambera vit í hesum døm-inum við grannarnar fyri vestan, so eru teir ikki so puristiskir sum vit, tí hóast teir eru íslendingar, sum

sunnan av landi, har ongar slíkar bygdir við fjarðanavni eru, hava hildið orðingina til Kollafjarðar o.s.fr. sambært málæleruna vera rättari; men vit eiga at vírða tann veru-leika, at okkara móðurmál ikki altíð gongur eftir rætt-skrivingarreglum. Ongin má koma og siga, at fólk í Kirkjubø ikki duga at benda bœur, bø, bœi, biggjar, men kortini fara tey ikki heim til Kirkjubiggjar, men til Kirkjubøar, og har sunnan-fyrri hava bœfólk búið og ikki biggjarfólk sum vesturi í Vágum.

Vit hava øll lært, at sterkt bend kvennkynsorð hava -ar sum hvørsfallsending, og at henda ending eisini er tann vanligi í sambindingum; men eg sviningur, føddur í Svíni, nólsingar koma til Havnar úr Nólsi, og Smyril fer ikki til Suðuroyar, men til Suðriar, har sum suðringar búgva. Um fólk, sum búgva á Sandoynni havi eg fyrr bara hoyrt nevnið sandingar (ikkí sandoyggjafólk), men heimasandsfólk um tey, sum búgva heimi á Sandi. Við-víkjandi Borðoy, Eysturoy og eisini Sandoy kennst tað natúrligari at nýta bundna formin (á Borðoynni, í Eyst-uroynni og i/á Sandoynni), um eg so havi rætt í tí. Vit kunnu eisini taka Streym-oyinna við og nevna t.d., at vala nakar, sum er uppvaks-in har, sigur seg búgva í Norðurstreymoy ella í Suð-urstreymoy, men í Norð-streymi ella í Suðurstreymi.

Móðurmálið fylgir ikki altíð rættsskrivingarreglum
Nú skulu vit ikki vaða ov langt út í hetta, men onkur útvarpsmaður roynir at fáa inn í talaða málið orðaljóðið Kollfjarða ..., Fuglfjarða ..., Oyndfjarða ... og Arnfjarða ... Hetta er at gera seg inn á tað talaða málið, tí fólk um hesar leiðir siga ikki t.d. Kollfjarða ella Kollafjarðar Skúli, men *Kollfara Skúli*, Fuglfara Kirkja o.s.fr. Í hesum sambandi hetta aftrat: Vit í Norðstreymi (havi verið bæði kvívikingur og vest-menningur og eitt skifti eis-ini víkarmaður) fóru ongan-tí *til Kollafjarðar*, men til Kollafirðar, eystringar siga, at teir fara til Fuglafirðar ella Oyndarfirðar, og árnfirðing-ar fara til Arnafirðar. Fólk

hevur verið frá sjúkuni. Um onkur ynskir at fáa tær út á skúlar, barnagarðar, pen-sionistafeløg v.m. at greiða frá, eru tí tælvælokin at seta tykkum í samband við Randfríð Sørensen, tlf. 26 30 78.

Eisini fara Ólavur Østerø og Magni Poulsen, ið báðir eru kendir skemtaraar, og sum eisini báðir hava epilepsi, at greiða frá, hvussu tað er at liva við

Lættir okkara íslenskaða stavseting útlendingum vegin til føroyskt mál?

Í sinari grundgeving í Anto-logiini fyrri at hava valt ta etymologisku, ta uppruna-frøðiligu, stavsetingina fram um ta ljóðrøttu, ta fonetisku, førir Hammershaimb m.a. tað fram, at hon fór at gera tað lættari hjá okkum at lesa og skilja fornnorrønt og íslendskt, og at danir og íslendingar við henni fóru betur at kunna seta seg inn í føroyskar bókmentir. Men hvussu nógvir føringar lesa fornsøgurnar ella íslenskar bókmentir á upprunamálin-um? Hvussu nógvar óum-settar føroyskar bókur verða lisnar í Íslandi? Hvussu nógv lættir okkara íslenskaða stavseting um hjá dønum til at lesa føroyskt? At ósam-svarið millum okkara talaða og okkara skrivaða mál júst er orkymlandi fyrri útlending-ar, munnu nógv kunna vátta.

Á altjóða kórstevnum eitt nú teimum triðja hvørt árið afturvendandi Europa Cantat stevnumum verður sungið á at kalla øllum europeiskum málum. Tað er onki vanda-mál, tí so at siga øll uttan franskt og enskt eru fonetisk mál, ljóða sum tey verða skrivað - ja, sjálvt ítalskt mál, sum hevur so virðiligan ættfaðir sum latin at bregða tí, hevur gjøgnum øldir og áratúsund stóðugt flutt seg so neyvt saman við talumálin-um, at framburðurin ikki veldur útlendingum trupul-leika, og ítalskt er í dag tað skrivaða málið, har stavifeilir sjaldnast koma fyrri.

Men at koma við einum føroyskum kórsatsi við up-prunstavseting undir skalt tú ikki bjóða til. Havi sjálvur vónleysar royndir av tí og havi tí til norðurlendsk kór-stevnuhøvir valt at laga tekstir soleiðis til skrivliga, at teir kundu lata upp fyri ljóðunum yvir fyrri útlend-ingum. Skal viðganga, at eg tá ikki bara havi lagt meg eftir at evna til eina bein-leiðis ljóðskrift, men havi spælt mær við einari roynd, sum kundi verið ein ábend-ing fram móti einum nýti-ligum skriftmáli. Hevði tá ikki nakran gjølligan kunn-leika um Svabo og teir, men legði mína roynd fyrri mál-konan mann, sum m.a. gav mær hugskotið at skriva í-ljóðið við y. Ein av hesum sangum var "Í búri".

Frámferðin var tá tann, at

eg setti upp hetta framburð-aryrirlit:

á = áa /stutt á = á;
ú = yu; y = uj;
æ = áa; oi = ái; gi = gj;
ki = kji; ske = sje

Eftir at hava tikið ígjøgnum orð við hesum ljóðum var tað ongin trupulleiki sjálvt við stórum kóri av útlendingum at syngja, so at tað veruliga ljóðari av føriskum:

Kúrir tú lytli songfuglur myn,
fjævursárur y búri,
tagnaji røddin fòvur o fyn,
lyti er tær nú um mjøjin o vyn,
songfuglur myn,
skerður y fangabúri

Minnist tú laikin um grønan vødl,
fjævursárur y búri,
minnist tú gil o dælar o fjødl,
latt vær tytt flo o rødd tyn snjødl,
- minnini ødl
fåna y fangabúri.

Durvar tú longu, hødd undir vong,
fjævursárur y búri,
kanska tú droymir um fuglasong,
ástarlaik ivir grønu ong áriní mong -
sloppin úr fangabúri.

Ein framburðarnorm til klassiskan føroyskan sang
Uttan at tað hevur nakað við stavseting at gera, havi eg her hug at nevna, at eg valdi tann vakra sunnanframburð-in í fanga, eins og aðrastaðni á-ljóðið í t.d. nógv og sjögv. Tann málkøni Jákup Jakob-sen helt tankan hjá Jóannesi bónda um at royna at føra fornari framburð innaftur í okkara talumál vera veru-leikafjaran. Men tá tað snýr seg um klassiskan sang, haldi eg, at vit eiga at finna fram til ein best møguligan ljóðligan norm og ikki hveppa okkum við at geva summum málførum ljóð fram um onnur.

Villar vísiðin?

Nú eg havi dittað mær út í so drúgva viðgerð av hesum viðkvæmu viðurskiftum, sum ikki eru mitt fákliga oki, fari eg her lóksins at biðja serkøn halda mær til góðar, at eg við stóði í Svabo, Rask, feðgnum Nolsøe, Hamm-ershaimb undan ávirkar av útlendingum og Jákupi Ja-kobsen taki samanum og seti upp hesi hugskot um eina

kundum til 2 - 3 minuttir. Fleiri slog eru av epi-lepsi, og eisini er rættliga ymiskt, hvussu álvarslig herðindini eru. Í Føroyum verður mett, at umleið 400 fólk hava epilepsi. Í Epileptikarafelag-num, sum í ár hevur 15 ár á baki, eru 120 limir.

Randfríð Sørensen, for-kvinna í Epileptikarafelag-num, visir á, atneyðugt er við upplýsing, tí epilepsi er

stavsetingarliga broyting, sum fevnir um enn meira, enn "Broyting", sum eg havi her fyrri mær, gjørdi:

- i og y verða skrivað i
- í og ý verða skrivað y
- æ verður skrivað ea ella ä, sum allir omanfyri nevndu gjørdu tað í 19. øld (æ er ikki í samsvar við almennan føroyskan framburð, um enn hann hevur hildið sær í Svín-oy)
- æ-ljóð verður skrivað æ/ä, og a-ljóð verður skrivað a
- ei verður skrivað ai og oy verður skrivað oi
- ey verður skrivað ei, sum teir eisini gjørdu tað í fyrru helvt av 19. øld
- norðanfólk og sunnan-fólk kunnu skriva ai ella oi eftir egnum framburði
- hj og kj verða bæði skrivað kj
- hv og kv verða bæði skrivað kv
- ll verður skrivað dl, tá ið tað verður sagt soleiðis
- rn verður skrivað dn, tá ið tað verður sagt soleiðis
- aftur, aftan, eftir verða skrivað attur, attan, ettir
- ð fellur burtur úr fø-royskum skriftmáli (veður / vegri - nijur / negra sakar ikki)
- hvørjumfallsendingin er -un og ikki -um
- fleirtals-r-ið fellur burtur í bundnum formi (hestar / hestanir)
- fólk kunnu skriva end-ingarnar -ir ella -ur eftir egnum framburði

Hetta omanfyri má koma undir heitið villar vísiðin, men utopiskar eru tær ikki -gangast má bara fram stig fyrri stig, og verður lagt fyrri við, at vit hava bara eitt í og eitt í, og at endaeiddið fellur burtur, so er væl vunníð.

Eina stavsetingarnevnd
Men nú er tíð til fríð at venda við hesari skrivning. Endaliga niðurstøðan er, sum skilst, at vit kunnu ikki framhaldandi bara lata standa tí og lata oyru og eygu aftur fyrri tí skriftmálsliga trupulleika, sum vit afturvendandi fáa staðfest, at vit hava. Mitt uppskot er, at ein nevnd umboðandi ymisk sjónarmið - hon kann telja 7, 15 ella kanska 21 fólk -verður sett til at endurskoða hesi týð-andi viðurskifti, sum nú hava ligið í atgerðarloysi í meira enn hundrað ár.

Bilar

Nr. 59 • hósdagur • 25. mars 2004 • 78. árg.

Suzuki Liana 1.6:

Dagførdur og betur útgjòrdur familjubilur

Suzuki Liana, ið fyrstu ferð kom á marknaðin á sumri 2001, er nú komin í eini betri útgjòrdari og dagførdari útgávu við t.d. nýggjum instrumentborði, nýggjum størri kú-fangarum og kòlara-gittari

BILAR
Magnus Gunnarsson
maggji@sosialurin.fo



Hóast Suzuki Liana ikki er so nógv broyttur, sær hann heilt annarleiðis út í nýggju útgávuni við størri kúfangarum og kòlargittari

Mynd: Álvur Haraldsen

hillar og rúm eru til at leggja lutir frá sær á.

Motorurin er ein 1,6 litur við 106 hk, sum eisini fæst við automatiskum girum.

So gott sum alt er stand-ard, og bilurin hevur t.d. el-siðurútar, el-siðuspegl við hita, forsetur við hita bæði í setri og ryggleni, og air-bag framan og í síðunum.

Liana er lættur at koyra og serliga væl egnaður til býkoyring. Minsti vendi-radius er einans 5 metrar, hetta ger, at bilurin er at lættur seta frá sær, har sum trøngt er at parkera.



Aftan er Liana eisini broyttur við t.d. størri kúfangara

Mynd: Álvur Haraldsen



Instrumentborðið er nýtt og digilatu instrumentini eru skift út við vanlig rund instrumentir við reyðum ljósi. Radio, ið kann stillast í rattinum, og floguspælari við fyra hátalarum er standard eins og aircondition

Mynd: Álvur Haraldsen

Mazda í Evropa



Mazda rokna við eini øking í sòluni í Evropa upp á 10 prosent í ár. Í fjør vaks sòlan við 30 prosentum í Evropa, har av næstan helvtin var Mazda6

Kelda: Motor-magasinet

Rolls Royce í USA



Nýggi Rolls Royce Phantom er vorðin eitt veruligt "hit" í USA. Roknað verður við at selja millum 400 og 500 bilar í ár. Síðan januar 2003 hava Rolls Royce hoyrt til BMW, men teir verða fram-vegis bygdir í Ong-landi

Kelda: Motor Magasinet

Nissan í Evropa



Nissan hava ætlanir um at koma á evropeiska marknaðin við seks nýggjum modellum fram til 2006. Sòlan av Nissan í Evropa vaks við 13,3 prosentum í fjør til umleið hálva millión bilar

Kelda: Motor Magasinet

Ung og epilepsi

FUNDUR

Jón Brian Hvidtfeldt
jonbrian@sosialurin.fo

Hvussu er at vera ungur við epilepsi? Hóskvøldið fer Epileptikarafelagið at skipa fyrri ungdómskvøldi, har greitt verður frá hesi ósjón-ligu sjúku

Hóskvøldið 25. mars kl.

